

2007 р.

Т.А.Говорушко

к.е.н., доцент

Національний університет харчових технологій

Т.А.Говорушко

к.э.н., доцент

Национальный университет пищевых технологий

T. Govorushko

National university of food technologies

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ
ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ
З ВИРОБНИЦТВА ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ**

**Методологические принципы и методики определения показателей
эффективности РАЗВИТИЯ МАЛЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ ПО
ПРОИЗВОДСТВУ ПИЩЕВЫХ ПРОДУКТОВ**

**METHODOLOGICAL PRINCIPLES AND METHODS OF
DETERMINATION OF EFFECTIVENESS OF SMALL COMPANIES
PRODUCING FOOD**

Анотація. Розглянуто проблему методології оцінки ефективності розвитку малих виробничих підприємств. Запропоновано методологічні принципи та методику розрахунку показників ефективності малих підприємств з виробництва харчових продуктів.

Аннотация. Рассмотрена проблема методологии оценки эффективности развития малых производственных предприятий. Предложены методологические принципы и методику расчета показателей эффективности малых предприятий по производству пищевых продуктов.

Abstract. The problem of methodology for evaluating the effectiveness of small manufacturing enterprises. Methodological principles and methodology for calculating performance of small enterprises for the production of food.

Ключові слова. *Малі підприємства, ефективність, критерій ефективності, методологія, методика, оцінка.*

Ключевые слова. Малые предприятия, эффективность, критерий эффективности, методология, методика, оценка.

Keywords. Small businesses, effectiveness, efficiency criterion, methodology, methods, evaluation.

Постановка проблеми. Проблема оцінки ефективності являється найважливішою в системі економічних вимірювань діяльності будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності. Їй присвячена велика кількість наукових праць та навчальних публікацій. Але до сьогоднішнього дня, не існує єдиної думки щодо ряду питань, а деякі її аспекти вимагають свого подальшого дослідження та узгодження оскільки в Україні відсутня офіційна та загальновизнана методика комплексної оцінки результатів різних видів підприємницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень. В науковій літературі питання ефективності підприємницької діяльності розглядалися В.Г.Андрійчуком[1; 2], С.Ф.Покропивним [5], В.М.Колотом [5], В. К.Збарським [4], В.В.Прядко[6], А.М.Турило[7], А.А. Турило[7] та іншими відомими вченими. Так, в одному випадку прибуток трактується як ефективність [3], в іншому ні [9]; у третьому випадку без відповідного обґрунтування ефективність характеризують такими показниками, як продуктивність праці, фондоддача, обсяг товарної продукції, питома собівартість продукції [8] тощо

Невирішені частини проблеми. Дослідження наукових праць дає змогу зробити висновок про те, що методологічні та методичні питання оцінки ефективності розвитку малих підприємств з виробництва харчових продуктів залишаються недостатньо вивченими чи розкритими поверхнево. На наш погляд, визначення ефективності розвитку підприємницької діяльності має спиратися на власну методологічну та методичну основу.

Цілі статті. Основними цілями статті є обґрунтування методологічних

принципів та методик оцінки ефективності розвитку малих підприємств з виробництва харчових продуктів, які були б адаптовані до сучасного інформаційного забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Є думка, що при розробці методології визначення показників ефективності розвитку малих підприємств з виробництва харчових продуктів доцільно зупинитись на розмежуванні понять ефективності і продуктивності [1;2]

Таке розмежування має принципове значення для побудови системи показників економічної ефективності. Ця система повинна відображати ефективність розвитку малих підприємств з виробництва харчових продуктів. Водночас за такої побудови необхідно дотримуватись наступних принципів.

1. Досягнення чіткого економічного змісту показника. Це означає, що взятий для розрахунків економічний ефект і ресурси повинні бути не гіпотетичними, а реальними, тобто такими, що визначаються за даними бухгалтерського обліку.

2. Результати і витрати, що використовуються з метою формування відповідних показників ефективності розвитку підприємницької діяльності, треба порівнювати як їхнє співвідношення або різницю;

3. Результат діяльності, вимірюваний кількісно, має бути повним, тобто враховувати всі елементи, котрі вже не можуть повторюватись у подальших розрахунках;

4. Системність побудови і відповідність запитам користувачів-підприємств у особі їх керівників і спеціалістів різних рівнів, а також для потенційних інвесторів. На Заході нині розробляють різні оціночні системи показників, їх мета – об'єднати більшість з існуючих показників у відповідні системи для оцінки та аналізу ефективності на конкретному ієрархічному рівні управління. Найпоширенішою з них (з різними модифікаціями) є система „Balanced Scorecard”, що в перекладі означає „Збалансована система показників”. Вона включає в себе фінансові, економічні й не фінансово-

економічні показники (інновації, персонал, відносини підприємства зі споживачами тощо).

5. Автономність визначення і використання показників ефективності. Сутність цього принципу полягає в тому, що кожний суб'єкт господарювання має можливість лише за своєю інформацією визначити ефективність незалежно від наявності аналогічної інформації в інших суб'єктів господарювання. Утвердження цього принципу не означає, що відпадає необхідність у визначенні показників ефективності, алгоритм побудови яких передбачає використання інформації за сукупністю підприємств. Їх використання розширює можливості аналізу та оцінки ефективності.

4. Дотримання відповідності між результатами і факторами (ресурсами).

5. Превалювання в оціночній системі кількісних оцінок над якісними і для кожної сфери діяльності має бути своя система показників.

6. Важливим методологічним принципом побудови показників економічної ефективності є досягнення термінологічної узгодженості, за якої кожний з показників ефективності мав би загальновизнану (ідентифіковану) назву. Тобто мова йдеться про необхідність вирішення питання термінологічного глосарія показників економічної ефективності виробництва. Це пов'язано з тим, що є випадки, коли показник розраховується за однією й тією ж методикою, але різні автори називають його по-різному, і навпаки, показники мають одну й ту саму назву, але визначаються вони за різною методикою. Наприклад, показник, що знаходять діленням прибутку на авансований капітал (АК) одні називають нормою прибутку на авансований капітал, інші – рентабельністю активів або прибутковістю активів, або рентабельністю авансованого капіталу (4 назви)

[2].

Вкрай важливо уніфікувати назви тих економічних показників , які за однакового розрахунку одні економісти називають рентабельністю, інші – прибутковістю, ще інші – дохідністю. З цією метою необхідно дослідити сутність ключових термінів, насамперед, терміна рентабельність, що набув

широкого застосування у вітчизняній економічній науці й практиці та в західноєвропейських країнах. Він походить від німецького „rentable”, що в перекладі означає рентабельний, дохідний, прибутковий. У свою чергу від „rentable” утворюється німецьке слово rentabilitat, що означає рентабельність, дохідність, прибутковість. Ближчим за змістом до німецького терміна rentable є англійське слово profitable – корисний, прибутковий, дохідний, рентабельний, а відповідно rentability – прибутковість, вигідність, дохідність, рентабельність[2].

Таким чином, у перекладі з німецької на перше місце ставиться термін рентабельність, а потім прибутковість, у перекладі з англійської – навпаки. Тепер стає очевидним, що рентабельність і прибутковість – це тотожні поняття з однаковим змістовним навантаженням. А оскільки Україна є центральною європейською країною і намагається увійти в європейські структури, то всі економічні показники, для розрахунку яких у чисельнику береться прибуток, доцільно називати показниками рентабельності.

Спираючись на зроблені висновки щодо сутності понять продуктивності й ефективності, а також з метою зближення вітчизняної термінології зі світовою необхідно всі економічні показники, що розраховані як відношення продукції до витрачених ресурсів, називати показниками продуктивності. Отже, розмежування показників на показники рентабельності та показники продуктивності є першим фундаментальним кроком до побудови показників економічної ефективності розвитку малих підприємств з виробництва харчових продуктів.

Крім того, для досягнення об'єктивного вимірювання ефективності важливо обґрунтовано розв'язати питання характеру побудови її показників. Відправною точкою для такого розв'язання можуть служити фундаментальні положення теорії кругообігу капіталу. Відомо, що з метою виробництва продукції підприємства авансують кошти в основні засоби, предмети праці і саму працю. Дані ресурси можна назвати як застосовувані, тобто як такі, що забезпечують здійснення процесу виробництва. На другій стадії кругообігу

(перша і третя стадії — це сфера обігу) здійснюється виробниче споживання застосовуваних (авансованих) ресурсів і вони набувають форму виробничих витрат. Отже, ресурси мають дві форми свого існування: застосовувані і виробничо спожиті. Щоб дослідити їх взаємозв'язок, звернемо увагу на таке. Оскільки кругообіг засобів відбувається безупинно, то час їх обороту залежить від часу проходження ними сфери виробництва і обігу. І чим швидше здійснюється оборот ресурсів, тим більшою буде величина виробничо спожитих ресурсів порівняно з величиною застосовуваних ресурсів і, водночас, тим більше буде вироблено продукції. Адже маса річного продукту дорівнює його обсягу, виробленому протягом одного обороту ресурсів, помноженому на число таких оборотів.

З викладеного можна зробити висновок, що величина виробничо спожитих ресурсів буде дорівнювати величині авансованих (застосовуваних) ресурсів, помножених на швидкість їх обороту. І оскільки в навіть один і той самий виробничий процес може здійснюватися з неоднаковою швидкістю обороту ресурсів, то саме цим і зумовлюється необхідність визначати окремо показники ефективності використання застосовуваних і виробничо спожитих ресурсів. Водночас для характеристики економічної ефективності виробництва важливо знати, яка частка прибутку в структурі реалізованої продукції. Таким чином, показники економічної ефективності малих виробничих підприємств можна згрупувати наступним чином:

- ❖ показники продуктивності виробничих ресурсів (таблиця 1):
  - показники продуктивності застосовуваних ресурсів;
  - показники продуктивності виробничо спожитих ресурсів;
- ❖ показники рентабельності виробничих ресурсів (таблиця 2.):
  - показники рентабельності застосовуваних ресурсів;
  - показники рентабельності виробничо спожитих ресурсів;
- ❖ показники рентабельності обороту (продажу) (таблиця 3).

Таблиця 1

Алгоритм розрахунку показників продуктивності виробничих ресурсів

Показник	Визначення	Формула для розрахунку
<i>Показники продуктивності застосовуваних ресурсів</i>		
Продуктивність основного капіталу	Відношення обсягу виробленої продукції за рік (ВП) вартості основного капіталу (ОсК)	$П_{ОсК} = \frac{ВП}{ОсК}$
Продуктивність оборотного капіталу	Відношення обсягу виробленої продукції за рік (ВП) вартості оборотного капіталу (ОбК)	$П_{ОбК} = \frac{ВП}{ОбК}$
Продуктивність людського капіталу	Відношення обсягу виробленої продукції за рік (ВП) до середньо-облікової чисельності працівників (Счп)	$П_{ЛК} = \frac{ВП}{Счп}$
Продуктивність авансованого капіталу (активів)	Відношення обсягу виробленої продукції за рік (ВП) до вартості активів (АК)	$П_{АК} = \frac{ВП}{АК}$
<i>Показники продуктивності виробничо спожитих ресурсів</i>		
Матеріаловіддача	Відношення обсягу виробленої продукції за рік (ВП) до вартості матеріальних витрат (МВ)	$П_{МВ} = \frac{ВП}{МВ}$
Фондовіддача	Відношення обсягу виробленої продукції за рік (ВП) до вартості нарахованої амортизації за рік (А)	$П_{Ф} = \frac{ВП}{А}$
Працездатність	Відношення обсягу виробленої продукції за рік (ВП) до витрат на заробітну плату (ЗП)	$П_{П} = \frac{ВП}{ЗП}$
Сукупна продуктивність виробничо спожитих ресурсів	Відношення обсягу виробленої продукції за рік (ВП) до виробничих витрат, що понесені на виробництво продукції (ВВ)	$П_{СР} = \frac{ВП}{ВВ}$

Таблиця 2

Алгоритм розрахунку показників рентабельності виробничих ресурсів

Показник	Визначення	Формула для розрахунку
<i>Показники рентабельності застосовуваних ресурсів</i>		
Рентабельність основного капіталу	Відношення суми прибутку за рік (П) до вартості основного капіталу (ОсК)	$P_{ОсК} = \frac{П}{ОсК}$

Рентабельність оборотного капіталу	Відношення суми прибутку за рік (П) до вартості оборотного капіталу (ОбК)	$R_{ОбК} = \frac{П}{ОбК}$
Рентабельність людського капіталу	Відношення суми прибутку за рік (П) до середньооблікової чисельності працівників (Счп)	$R_{ЛК} = \frac{П}{Счп}$
Рентабельність авансованого капіталу (активів)	Відношення суми прибутку за рік (П) до вартості активів (АК)	$R_{АК} = \frac{П}{АК}$
Рентабельність власного капіталу	Відношення суми прибутку за рік (П) до вартості активів (АК)	
<i>Показники рентабельності виробничо спожитих ресурсів</i>		
Рівень рентабельності виробництва продукції А	Відношення прибутку від виробництва продукції А за рік (П _А) до повних собівартості реалізованої продукції (ПСр _А)	$R_{П_A} = \frac{П_A}{ПСр_A}$
Рівень рентабельності виробництва продукції Б	Відношення прибутку від виробництва продукції Б за рік (П _Б) до повних собівартості реалізованої продукції (ПСр _Б)	$R_{П_Б} = \frac{П_Б}{ПСр_Б}$
Рівень рентабельності виробництва продукції В	Відношення прибутку від виробництва продукції В за рік (П _В) до повних собівартості реалізованої продукції (ПСр _В)	$R_{П_В} = \frac{П_В}{ПСр_В}$
Сукупна рентабельність виробничо спожитих ресурсів	Відношення сукупного прибутку за рік (ΣП) до повної собівартості виробленої продукції підприємства (ПСп)	$R_{П} = \frac{\sum П}{ПСп}$

Таблиця 3

Алгоритм розрахунку показників рентабельності обороту(продажу)

Показник	Визначення	Формула для розрахунку
1	2	3
Рентабельність обороту (продажу) продукції А	Відношення прибутку від виробництва продукції А за рік (П _А) до виручки від її реалізації (Вр _А)	$R_{О_A} = \frac{П_A}{Вр_A}$
Рентабельність обороту (продажу) продукції Б	Відношення прибутку від виробництва продукції Б за рік (П _Б) до виручки від її реалізації (Вр _Б)	$R_{О_Б} = \frac{П_Б}{Вр_Б}$
Рентабельність обороту (продажу) продукції В	Відношення прибутку від виробництва продукції В за рік (П _В) до виручки від її реалізації (Вр _В)	$R_{О_В} = \frac{П_В}{Вр_В}$

Сукупна рентабельність обороту (продажу)	Відношення сукупного прибутку за рік ($\sum\Pi$) до сукупної виручки від реалізації продукції в цілому по підприємству ($\sum V_p$)	$P_o = \frac{\sum \Pi}{\sum V_p}$
--	---	-----------------------------------

Важливо зауважити, що показники продуктивності та рентабельності використання застосовуваних і спожитих ресурсів, а також рентабельності обороту розглядаються як показники економічної ефективності, оскільки всі вони характеризують відповідну результативність розвитку суб'єкта підприємницької діяльності.

За своєю значущістю для об'єктивної оцінки ефективності виробництва вони не є рівноцінними. Ті показники, що характеризують ефективність використання кожного із застосовуваних і кожного з виробничо спожитих ресурсів можна назвати частковими або локальними. І це справедливо, бо такі показники (продуктивність і рентабельність використання основного капіталу, оборотного капіталу, продуктивності праці, матеріало-, капітало- і працевіддача) дають лише уяву про ступінь використання того чи іншого фактора без урахування його взаємозв'язку з іншими факторами (ресурсами). В результаті вироблений за участю усіх факторів виробництва певний економічний ефект (обсяг виробленої продукції, прибуток) стосується лише якогось одного ресурсу і цим самим порушується до відомого ступеня принцип відповідності. Тому локальні показники продуктивності і рентабельності використання окремих ресурсів повинні аналізуватись у контексті з іншими показниками: з одного боку, з узагальнюючими показниками ефективності, а з іншого — зі специфічними показниками використання того чи іншого ресурсу. Наприклад, для основного капіталу — це показники його руху і стану, період обороту; для оборотного капіталу — коефіцієнт обороту, тривалість обороту, коефіцієнт закріплюваності, для людського капіталу — коефіцієнт використання запасу праці, трудова активність (інтенсивність праці), ступінь виконання норм виробітку тощо.

Значний інтерес в оцінці й аналізі ефективності розвитку виробництва

мають показники рівня рентабельності і рентабельності продажу (обороту), що відносяться до другої і третьої груп показників. По суті, є всі підстави розглядати ці показники як узагальнюючі з позиції кожного окремо взятого виду товарного виробництва. Розглянемо ці показники детальніше.

Показник рівня рентабельності як відношення прибутку до собівартості реалізованої продукції набув у вітчизняній практиці найбільшого застосування для визначення й аналізу ефективності виробництва в усіх галузях народного господарства, в тому числі і в харчовій. І це не випадково. Даний показник має чіткий економічний зміст (вказує, скільки отримано прибутку на кожную гривню витрат), відзначається простою, а отже, доступною методикою визначення і, що також важливо, він є наскрізним, тобто таким, що може бути розрахований по окремих видах продукції, по галузі, по сукупності галузей, в цілому по підприємству і окремих регіонах, в цілому по харчовій галузі. Показник рівня рентабельності є порівнянним у часі і просторі. Зміна (збільшення чи зменшення) рівня рентабельності на один процентний пункт відповідає 1 коп. збільшення (зменшення) прибутку, отриманого на кожную гривню витрат.

Проте в країнах Заходу показник рівня рентабельності не набув практичного використання. Основна причина цього криється, на наш погляд, не в неприйнятті даного показника науковцями і практиками країн Заходу за причини його недостатньої інформативності, а насамперед, тому що фактичні дані про поточні витрати підприємств цих країн є комерційною таємницею. Це унеможлиблює визначення показника рівня рентабельності за матеріалами офіційної звітності, а отже, і його використання зовнішніми користувачами. Тому не випадково тут широко застосовується показник рентабельності обороту (Return on Sales, ROS), що визначається відношенням операційного прибутку до обороту — грошової виручки від реалізації продукції. При цьому мається на увазі, що операційний прибуток значною мірою визначається величиною обороту, тому і є підстави їх співвідносити і відповідним чином оцінювати. У вітчизняну навчальну літературу цей

показник був залучений ще в середині 90-х років, але в практиці економічної роботи, на жаль, він ще не набув широкого використання.

Для поглибленого аналізу стану економіки рентабельність обороту визначають і за модифікованою формулою:

$$P_o = \frac{Пз}{Врп + ФД} \times 100 \quad (1)$$

де П, — прибуток від звичайної діяльності підприємства до оподаткування; Врп — грошова виручка від реалізації продукції; ФД — фінансові доходи, отримані від фінансової та інвестиційної діяльності.

В буквальному розумінні показник рентабельності обороту вказує, яка питома вага прибутку в грошовій виручці від реалізації продукції певного виду чи в цілому по господарству, або, іншими словами, він засвідчує, яка частка грошової виручки може бути залишена підприємством для потреб розширення виробництва, його реконструкції, задоволення особистих потреб власників тощо. Проте переваги даного показника, на наш погляд, виявляються найбільше в тому, що він дає змогу здійснити оцінку цінової конкурентоспроможності продукції, під якою розуміють ступінь можливого зниження товаровиробником ціни на свій товар порівняно з ринковою ціною, за якого забезпечується безбитковість його виробництва.

Аналізуючи переваги кожного з показників — рівня рентабельності і рентабельності обороту, доходимо висновку, що багато з таких переваг для них є спільними. По-перше, вони чутливо реагують на зміну ціни та її динаміку, по-друге, відповідають критерію зниження собівартості продукції (з її підвищенням рівень рентабельності та рівень обороту знижується, і навпаки) та зростанню якості продукції, по-третє, орієнтують залежно від динаміки їх рівня на збільшення або зменшення обсягу виробництва продукції, по-четверте, однозначно дають змогу оцінювати досягнутий рівень економічної ефективності виробництва. У зв'язку з цим зазначимо, що

невикористання показника рівня рентабельності в західній практиці не повинно ставити під сумнів доцільність його практичного застосування для оцінки аналізу ефективності виробництва, як і не варто надавати пріоритет даному показнику над показником рентабельності обороту, і навпаки.

Розглянута вище методика аналізу й оцінки ефективності розвитку суб'єктів підприємницької діяльності займає важливе місце у фінансово-економічному аналізі.

Її використання забезпечує: по-перше, об'єктивну оцінку минулої діяльності, пошук резервів підвищення ефективності господарювання; по-друге, порівняльну оцінку товаровиробників у конкурентній боротьбі та вибір партнерів.

Загальновідомо, що ефективність діяльності підприємства вимірюється одним із способів, що відображають результативність його роботи відносно величини авансованих ресурсів або величини їх споживання (витрат) у процесі господарювання.

Співвідношення між динамікою обсягу виробництва продукції та динамікою витрат визначає характер економічного зростання. Економічне зростання господарської діяльності може бути досягнуто екстенсивним чи інтенсивним шляхом. Перевищення темпів зростання продукції над темпами зростання ресурсів (витрат) свідчить про інтенсивний шлях розвитку підприємства.

Принагідно нагадаємо, що екстенсивність розвитку визначається в кількісних показниках використання виробничих і фінансових ресурсів - це чисельність працюючих, величина витрачених предметів праці, величина амортизації, обсяг основних виробничих засобів і оборотних активів. Показники ж інтенсифікації розвитку – якісні показники використання ресурсів, а саме: показники продуктивності ресурсів.

Можливість забезпечити неухильне зростання та достатньо високі темпи економічної ефективності дає перехід тільки до інтенсивного типу розвитку. Співвідношення екстенсивності та інтенсивності виробництва аналізується

на основі співвідношення якісних і кількісних показників використання ресурсів і характеризує ефективність розвитку всієї системи.

Тому, на наш погляд, доцільно також розглянути методику аналізу інтенсифікації та ефективності виробництва, що базується на обчисленні якісних показників і на цій основі інтегрального темпу економічного зростання. Вона містить такі етапи:

Етап 1. Аналіз співвідношення приросту ресурсів у розрахунку на 1 % приросту обсягу виробництва, а саме:

- ❖ чисельності виробничого персоналу (v);
- ❖ оплати праці з нарахуваннями (c);
- ❖ матеріальних витрат (d);
- ❖ основних виробничих засобів (q);
- ❖ оборотних активів (p).

Етап 2. Обчислення частки впливу екстенсивності на приріст обсягу виробленої продукції. Вплив кількісного фактору визначається шляхом ділення темпу приросту ресурсу на темп приросту результативного показника й множенням на 100 % (таблиця 2.5.).

Таблиця 4

Алгоритм розрахунку кількісних показників впливу на приріст обсягу продукції

Показник	Алгоритм розрахунку
Чисельність виробничого персоналу ($\Delta v_{екс}$)	$\Delta v_{екс} = \frac{\Delta i_v}{\Delta i_a} \times 100$
Оплата праці з нарахуваннями ($\Delta c_{екс}$)	$\Delta c_{екс} = \frac{\Delta i_c}{\Delta i_a} \times 100$
Матеріальні витрати ($\Delta d_{екс}$)	$\Delta d_{екс} = \frac{\Delta i_d}{\Delta i_a} \times 100$
Основні виробничі засоби ($\Delta q_{екс}$)	$\Delta q_{екс} = \frac{\Delta i_q}{\Delta i_a} \times 100$
Оборотні активи ($\Delta p_{екс}$)	$\Delta p_{екс} = \frac{\Delta i_p}{\Delta i_a} \times 100$

де $\Delta i_v, \Delta i_c, \Delta i_d, \Delta i_q, \Delta i_p$ – темп приросту відповідного ресурсу, Δi_a – темп приросту обсягу виробництва.

Етап 3. Обчислення частки впливу інтенсивності на приріст обсягу продукції:

$$\Delta v_{int} = 100 - \Delta v_{екс} \quad (2)$$

$$\Delta c_{int} = 100 - \Delta c_{екс} \quad (3)$$

$$\Delta d_{int} = 100 - \Delta d_{екс} \quad (4)$$

$$\Delta q_{int} = 100 - \Delta q_{екс} \quad (5)$$

$$\Delta p_{int} = 100 - \Delta p_{екс} \quad (6)$$

де $\Delta v_{int}, \Delta c_{int}, \Delta d_{int}, \Delta q_{int}, \Delta p_{int}$ – частка впливу інтенсивного використання відповідного ресурсу на приріст обсягу виробництва.

Етап 4. Комплексна оцінка інтенсифікації виробництва (табл. 5).

Таблиця 5

Алгоритм розрахунку показників інтенсифікації виробництва

Показники	
Розрахунок сукупних ресурсів (V)	$V = c + d + q + p$
Динаміка сукупних ресурсів (i_v)	$i_v = \frac{V_1}{V_0}$
Динаміка продуктивності сукупних ресурсів (i_j)	$i_j = \frac{i_a}{i_v}$
Обчислення приросту сукупних ресурсів на 1 % приросту продукції (ΔV_k)	$\Delta V_k = \frac{\Delta i_v}{\Delta i_a}$
Обчислення узагальнюючого показника всебічної інтенсифікації (Y_r)	$Y_r = \frac{p_r}{q + p}$

де Y_r – загальна рентабельність, p_r – чистий прибуток.

Етап 5. Обчислення темпу інтенсифікації (T_j):

$$T_j = \frac{T_t \cdot T_o \cdot T_f}{T_c \cdot T_p \cdot T_q} \quad (7)$$

де T_t – темп росту продуктивності праці;

T_o – темп росту швидкості обертання оборотних активів;

T_f – темп росту фондівіддачі;

T_c – темп росту оплати праці;

T_p – темп росту оборотних активів;

T_q – темп росту основних засобів.

Етап 6. Обчислення інтегрального темпу економічного зростання (T_{er}):

$$T_{er} = \sqrt[5]{T_t \cdot T_o \cdot T_f \cdot T_s \cdot T_{yr}} \quad (8)$$

де T_s – темп росту матеріалівіддачі,

T_{yr} – темп росту загальної рентабельності.

З математичних методів аналізу ефективності розвитку будь-яких підприємств, на наш погляд, на увагу заслуговує матричний метод, що базується на обчисленні й оцінці системи показників, згрупованих і запропонованих в таблиці 6, які можна обчислити на основі балансу підприємства й звіту про фінансові результати.

Матричний аналіз ефективності здійснюється в такій послідовності.

Етап 1. Обчислення показників, наведених у таблиці 6, у базисному та звітному роках.

Таблиця 6

Система показників оцінки ефективності економічної діяльності підприємства

Група	Назва показника
1	2
I	Чистий прибуток в розрахунку на 1 грн. доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); на 1 грн. витрат; на 1 грн. власного капіталу; на 1 грн. вартості майна; на 1 працівника

	підприємства
II	Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у розрахунку на 1 грн. витрат; на 1 грн. власного капіталу; на 1 грн. вартості майна; на 1 працівника підприємства
III	Витрати в розрахунку на 1 грн. власного капіталу; на 1 грн. вартості майна; на 1 працівника підприємства
IV	Власний капітал в розрахунку на 1 грн. Майна; на 1 працівника
V	Вартість майна в розрахунку на 1 працівника

Етап 2. Розрахунок індексу зростання (I) кожного показника за алгоритмом:

$$I = \frac{\text{Показник звітнього періоду}}{\text{Показник базисного періоду}} \quad (9)$$

та побудова матриці ефективності (таблиця 1.5).

Таблиця 7

Матриця ефективності розвитку малих підприємств з виробництва харчових продуктів

	Чистий прибуток (П)	Доход (виручка) від реалізації продукції (Р)	Витрати (В)	Власний капітал (К)	Вартість майна (М)	Середньо-облікова чисельність працівників (Ч)
Чистий прибуток (П)	1	X	X	X	X	X
Доход (виручка) від реалізації продукції (Р)	$\frac{П_1}{P_1} \div \frac{П_0}{P_0}$	1	X	X	X	X
Витрати (В)	$\frac{П_1}{B_1} \div \frac{П_0}{B_0}$	$\frac{P_1}{B_1} \div \frac{P_0}{B_0}$	1	X	X	X
Власний капітал (К)	$\frac{П_1}{K_1} \div \frac{П_0}{K_0}$	$\frac{P_1}{K_1} \div \frac{P_0}{K_0}$	$\frac{B_1}{K_1} \div \frac{B_0}{K_0}$	1	X	X
Вартість майна (М)	$\frac{П_1}{M_1} \div \frac{П_0}{M_0}$	$\frac{P_1}{M_1} \div \frac{P_0}{M_0}$	$\frac{B_1}{M_1} \div \frac{B_0}{M_0}$	$\frac{K_1}{M_1} \div \frac{K_0}{M_0}$	1	X
Середньооблікова чисельність працівників	$\frac{П_1}{Ч_1} \div \frac{П_0}{Ч_0}$	$\frac{P_1}{Ч_1} \div \frac{P_0}{Ч_0}$	$\frac{B_1}{Ч_1} \div \frac{B_0}{Ч_0}$	$\frac{K_1}{Ч_1} \div \frac{K_0}{Ч_0}$	$\frac{M_1}{Ч_1} \div \frac{M_0}{Ч_0}$	1

Етап 3. Визначення суми індексів зростання показників ($\sum I$):

$$\sum I = I_1 + I_2 + \dots + I_{15} \quad (2.)$$

Етап 4. Обчислення рівня ефективності підприємства (P_{ef}):

$$P_{ef} = \frac{\sum I}{15} \quad (10)$$

Діяльність підприємства вважається ефективною, якщо $P_{ef} > 1$.

Висновки і пропозиції. Запропоновані методики оцінки ефективності розвитку малих виробничих підприємств у харчовій промисловості можуть бути застосовані як внутрішніми, так і зовнішніми користувачами, оскільки вони базуються винятково на інформації фінансової звітності та спрямовані на використання сучасних засобів обробки економічної інформації, що дає можливість підвищити ефективність управління підприємством та забезпечити його подальший розвиток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: Монографія. – К.: КНЕУ, 2005. – 292 с.
2. Андрійчук В.Г. Теоретико-методологічне обґрунтування ефективності виробництва // Економіка АПК – 2005. - № 5. – С. 52-63.
3. Горюнова Н.В. Обоснование оптимальной стратегии горно-обогатительных комбинатов в условиях перехода к рыночной экономике: Автореферат. дис. ... канд. экон. наук. – Днепропетровск, 1995. – 18 с.
4. Збарський В.К. Малі форми господарювання в Україні : теорія,

методологія, практика/ Монографія. – К.: НАУ – ДАКККіМ, 2005. – 432 с.

5. Покропивний С.Ф., Колот В.М. Підприємництво: стратегія, організація, ефективність: Навч. посібник. – КНЕУ, 1998. – 352 с.

6. Прядко В.В. Теоретико-методологічні аспекти ефективності сільськогосподарського виробництва // Економіка АПК. – 2003. - № 10. – С. 69-77.

7. Турило А.М., Турило А.А. Дальнейшее исследование сущности экономической эффективности и классификация ее видов // Економіка і управління інноваціями. – 2004. - № 3. – С. 153-156.

8. Усенко О.Л. Экономика предприятия: Метод. пособие. – К.: МАУП, 2000. – 44 с.

9. Шафронов А. Новый подход к эффективности производства // Агропромышленный комплекс. – 2004. - № 8. – С. 82-87.

10. Шершнева А.А., Темченко А.Г. Методы оценки экономической эффективности ресурсов и затрат в условиях рыночной экономики: Учеб. пособие. – Кривой Рог, 1997. – 73 с.

